

Državna intervencija

**Predavanja
Osnovi ekonomije
Školska godina 2012/13**

**Beograd
Decembar 2012**

Suvišno znanje: Klasna država

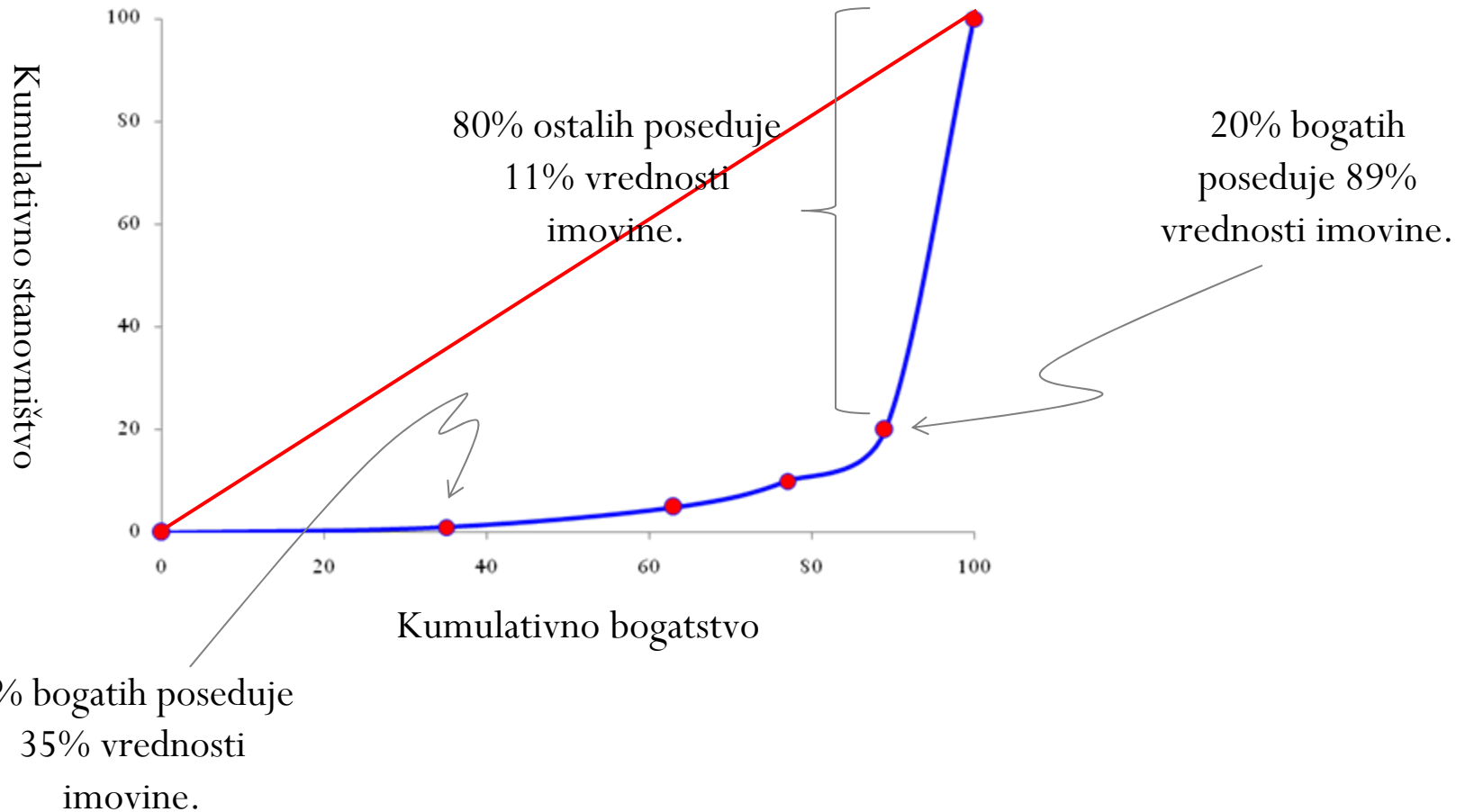
- Kapitalizam je klasno društvo:
 - Kapitalisti i radnici su dve osnovne klase,
- Vlast kapitalista je zasnovana na monopolu privatne svojine nad sredstvima za proizvodnju (kapitalom),
- Radnici su eksploatisani jer primaju manje nego što stvaraju,
- Kapitalisti prisvajaju višak vrednosti (profit) na osnovu privatne svojine,
- Medjutim, kapitalisti medjusobno konkurišu kroz inapredjenje tehnologije, što
- Smanjuje profit i ruši razvojni potencijal kapitalizma,
- Država je instrument sile u rukama vladajuće klase.

Suvišno znanje: Odumiranje države

- Socijalizam je prelazni sistem ka komunizmu kao besklasnom društvu,
- Privatna svojina nad sredstvima za proizvodnju (kapitalom) je nacionalizovana,
- Radnici nisu eksploatisani jer rade prema svojim sposobnostima, a primaju prema radu (rezultatima rada),
- Privredom upravlja državna birokratija,
- Država se zasniva na diktaturi proletarijata,
- U ime proletarijata poslove obavlja komunistička partija (avangarda),
- Država je pozvana da pruži blagostanje svima (obrazovanje, penzije, medicinska pomoć, stvaranje radnih mesta),
- Razvojem proizvodnih snaga nestaje oskudnost roba, tako da će u komunizmu svi prisvajati prema svojim potrebama,
- S prestankom klasnog društva, nestaje i klasna država.

Suvišno znanje: Raspodela bogatstva u SAD

Lorencova kriva

Suvišno znanje: Klasna borba u Americi

- Pol Krugman, nobelovac, piše u Njujork Tajmsu o klasnoj borbi u SAD u 2012 godini – za vreme i posle izbora,
- Manjina od 20% stanovništva poseduje 90% imovine,
- Bogata manjina ne samo da radi u svom interesu, nego je i pohlepna,
- Pohlepa bankara kao pokretač savremene tržišne krize,
- Socijalna pokretljivost otežana (mogućnost da neko postane bogat),
- “Fiskalna litica” posle 31.decembra 2012.g.
 - Automatsko linearno kresanje javnih izdataka zbog visokoj državnog duga,
- Klasna borba oko ukidanja poreskih olakšica (protiv interesa 2% bogatih) i unapredjenja medicinske pomoći (u interesu srednje i niže klase),
- Obama prvi slučaj: Izbor predsednika SAD 2008.g. (socijalna pokretljivost na najvišem nivou),
- Obama drugi slučaj: Izbor predsednika SAD 2012.g. (ekonomska politika u interesu srednjeg sloja stanovništva),

Suvišno znanje: Pouke

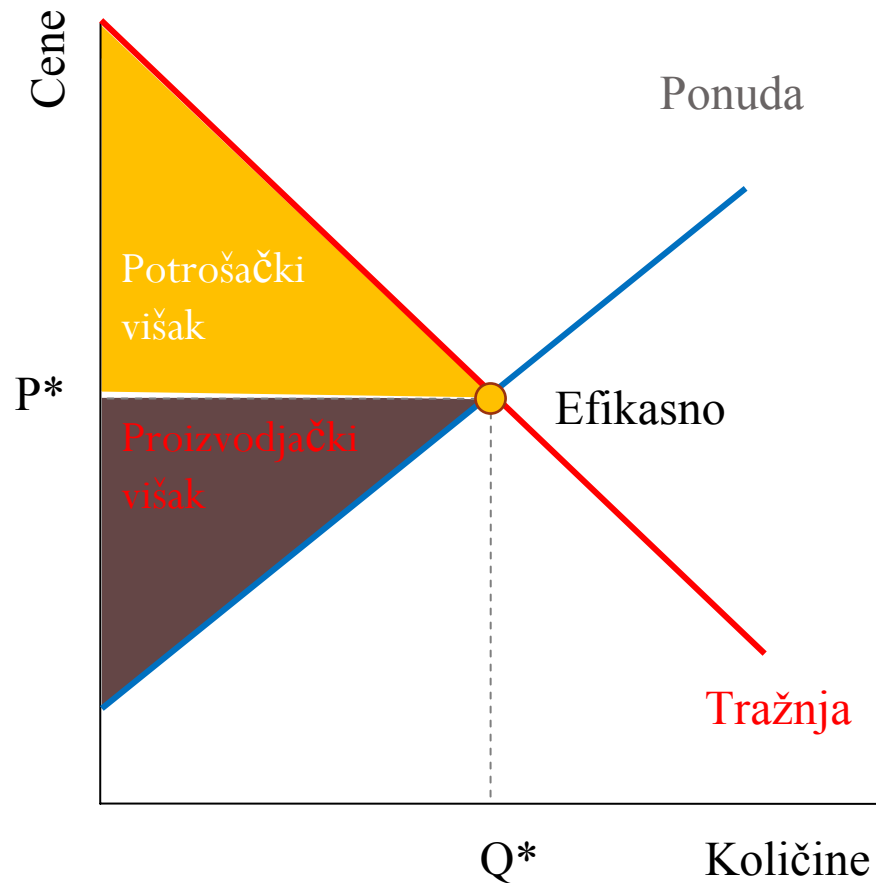
- Socijalizam je bankrotirao, a kapitalizam je u krizi,
- Klasna borba postoji, ali društvo nije jednostavno podeljeno na kapitaliste i radnike, bogate i siromašne,
- Stabilnost društva zavisi od veličine srednje klase,
- Tržište i privatna svojina podstiču socijalne razlike,
- Država ne ukida tržište, nego koriguje tržišne nedostatke,
- Demokratija je mehanizam koji koriguje državnu intervenciju,
- Acemoglu&Robinson (“Why Nations Fail”):
 - Regresivne i progresivne ekonomske institucije,
 - Demokratija stvara i održava progresivne ekonomske institucije.

Šta država (treba da) radi u ekonomiji?

- Pozitivan i normativan odgovor,
- Formira i garantuje institucije, pre svega pravo svojine i slobodu ugovaranja, kao osnov za tržišnu alokaciju resursa (**Pravna država**),
- Otklanja deformacije tržišta (**Antimonopolska politika, Regulisanje bankarskog sistema**),
- Vršiti preraspodelu dohodaka (**Država blagostanja ili Socijalna ekonomija**),
- Da se što manje (više) meša u tržišne odnose? (Subvencije i investicije)

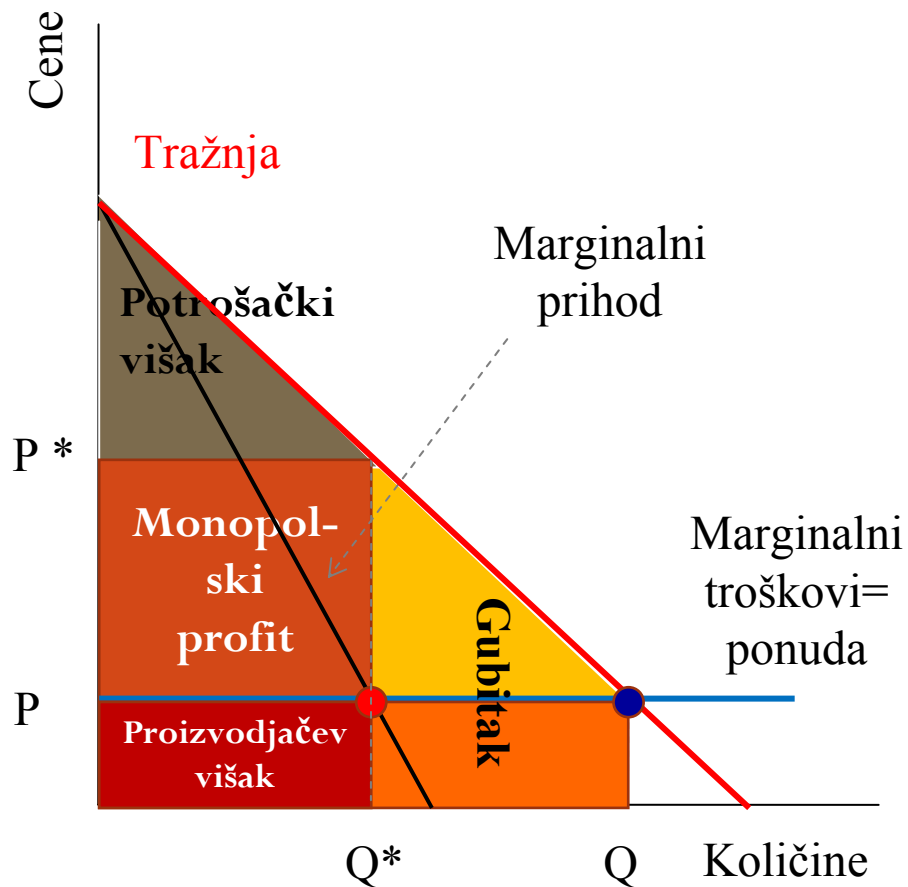
Perfektno efikasno tržište

- Stanje na tržištu je efikasno ako transakcije donose veću korist za pojedince nego što su troškovi,
- Nema transakcija ako su troškovi za pojedince veći od koristi.

Monopolsko tržište

- Stanje na monopolskom tržištu nije efikasno jer su potrošači više izgubili nego što su monopolisti dobili,
- Transakcije ipak postoje jer donose monopolski profit.

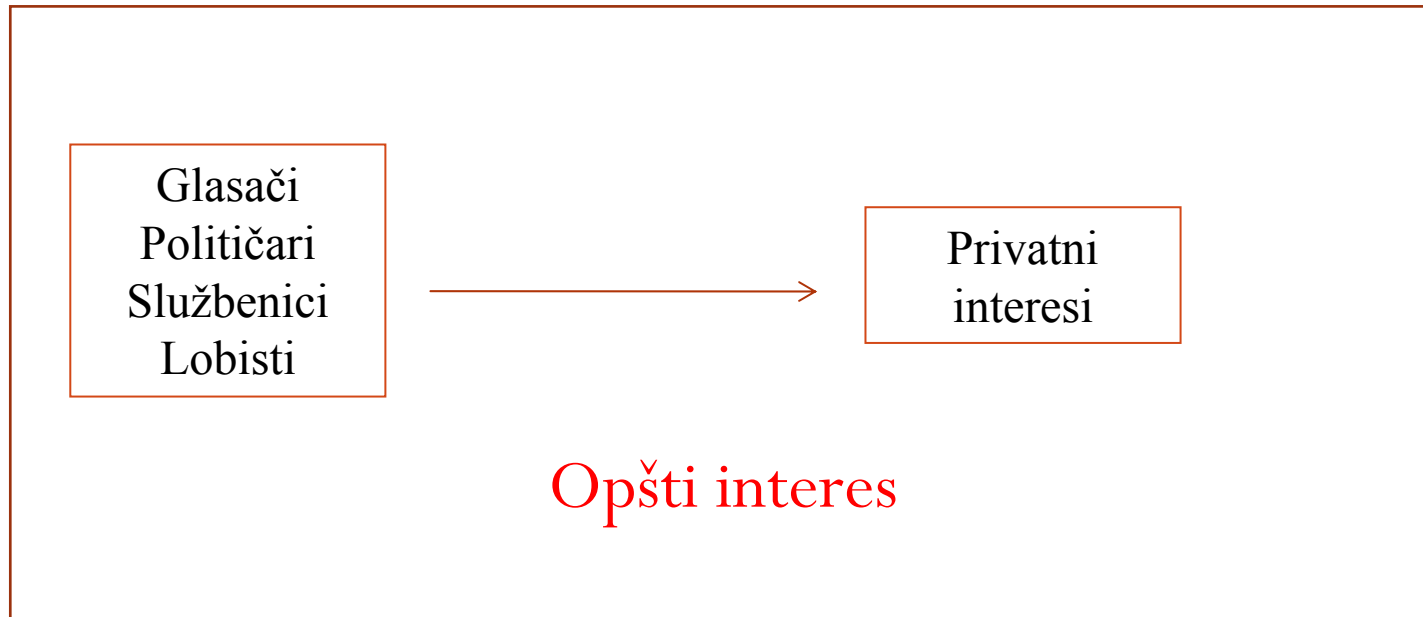
Tržišne deformacije radjaju državnu intervenciju

- Odsustvo konkurencije:
 - Monopoli i antimonopolsko zakonodavstvo,
- Negativni eksterni efekti:
 - Regulisanje zagadjenja vazduha,
 - Regulacija banaka,
- Pružanje javnih usluga:
 - Nacionalna bezbednost,
- Nesavršene informacije:
 - Propisi o bezbednosti hrane,
- Beda i siromaštvo:
 - Redistribucija dohodaka.

Propusti tržišta i države

- Svetska ekonomska kriza naglasila ulogu države u otklanjanju tržišnih deformacija:
 - Krivica države se zanemaruje ili potiskuje,
 - Javni dug je promenio ovaj stav,
- Postojanje tržišnih deformacija ne znači automatski poziv da država interveniše,
- Kao što nema perfektnog tržišta, tako nema ni perfektne države,
- Potrebno je uporediti ove dve institucije:
 - Tržišne deformacije naspram državnih grešaka.

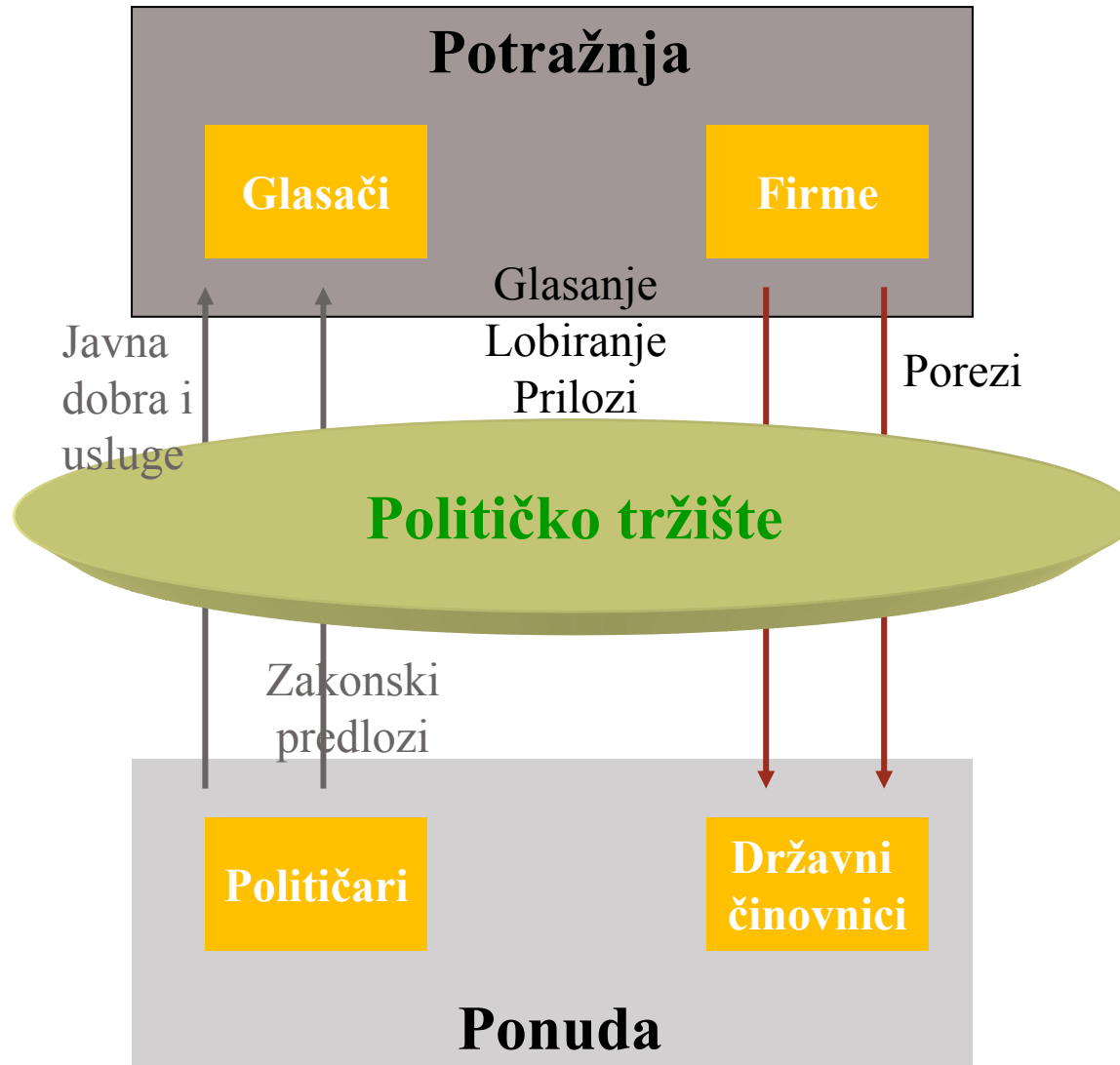
Nova metodologija

Kako ekonomisti tumače politiku

- Teorija javnog odlučivanja,
- Političko tržište,
- Učesnici:
 - Glasači,
 - Privredni subjekti (firme),
 - Vlasnici i menadžeri
 - Državni službenici,
 - Političari,
- Država je složena organizacija u kojoj pojedinci donose odluke u skladu sa svojim interesima,
- Državna politika je rezultanta svih pojedinačnih odluka i interesa.

Model političkog tržišta

Uloga glasača

- Glasači su potrošači u političkim procesima,
- Izražavaju svoju tražnju:
 - Glasanjem,
 - Vodjenjem kampanje,
 - Lobiranjem,
 - Davanjem priloga za kampanju,
- Glasači podržavaju politiku za koju smatraju da će im doneti koristi,
- Indiferentni su za politiku koja nema uticaja na njih
- Percepcije su najvažnije.

Da li glasati?

- Savršeno racionalan glasač nema razloga da glasa,
- Verovatnoća da njegov glas ima neki uticaj je minorna
 - **1/5 miliona u Srbiji = 0,0000002**
- **Korist*Verovatnoća < Napor (trošak) glasanja**
- Troškovi prikupljanja političkih informacija neophodnih za odlučivanje nisu zanemarljivi,
- Sumnja u kredibilitet političkih poruka
 - Koalicione vlade po pravilu moraju da iznevere glasače,
- Šta je alternativa? Drugi odlučuju!
- Emocionalna racionalnost
 - Neki birači vole ili mrze političare,
- Kolektivna svest,
- Zakonska obaveza da se glasa (Grčka).

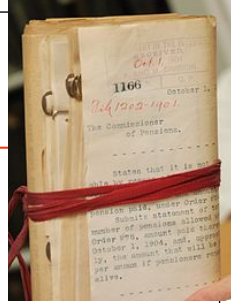
Uloga političara

- Političari su izabrani nosioci zakonodavne i izvršne vlasti,
- Njihov cilj je da budu izabrani i da opstanu u političkoj utakmici,
- Njihovi motivi mogu da budu različiti:
 - “Da poprave svet”,,
 - Moć,
 - Novac,
- Politička podrška glasača – dobijeni glasovi – su jedino objektivno merilo političkog uspeha,odn. opstanka,
- Da bi došli do glasova, političari formiraju političke partije,
- Političke partije imaju svoju ideologiju - pogled na svet - što ograničava političare u vršenju vlasti,
- Odstupanje od političkog programa narušava kredibilitet političara (gubitak reputacije).

Maksimizacija cilja

- Potrošači donose odluke o potrošnji radi maksimiziranja korisnosti,
- Privrednici donose poslovne odluke radi maksimiziranja profita,
- Političari donose odluke radi maksimiziranja glasova (uticaja),
- Zbog toga, političari ubedjuju glasače da im njihove odluke donose više koristi, nego troškova,
- Parlament donosi odluke slično kao kolegijum direktora:
 - Odredjuje opšte smernice za sve politike,
 - Nadgleda funkcionisanje izvršne vlasti (analogija sa menadžmentom u preduzećima),
 - Odredjuje budžet,
 - Suočen je, takodje, sa agencijskim problemom, tj. da izvršna ili upravna vlast radi u svom interesu, a ne po smernicama parlamenta,
 - I mora da reši problem visokih troškova donošenja kolektivnih odluka.

Uloga državnih službenika

- Državni službenici sprovode politiku na profesionalan način,
- Ne biraju se na opštim izborima, nego se postavljaju,
- U principu bi trebala da postoji stalnost poziva nezavisno od izbornih ciklusa,
- Državni službenici nastoje da maksimiziraju budžet ili procedure,
- Veći budžet, veći prestiž šefa odseka,
- Više procedura, važniji birokrata,
- **“Red tape”, (svileni gajtan),**
- Službenici savetuju političare kakvu politiku da vodi država,
- To ne znači da oni ne vode dobro svoj posao, ali svakako znači da ne sprovode državnu politiku na svoju štetu.

Firme kao lobisti

- Privredni subjekti legalno pokušavaju da utiču na državne odluke,
- Podstiču one odluke koje im donose profit,
- Ima veoma mnogo uticajnih lobi grupa,
- Unutar privrednih subjekata postoji agencijski problem, tj. problem odnosa vlasnika (kao principala) i direktora (kao agenata) pošto svako od njih ima svoje interese.

Pozitivna teorija državne intervencije

- Zašto država interveniše?
 - Ponuda i tražnja državne intervencije,
 - Efikasnost tražnje = Uspešnost interesnih grupa,
 - Korist veća od troškova lobiranja,
 - Visina troškova informisanja i organizovanja, (problem besplatne vožnje),
 - Veličina interesne grupe,
- Ponuda = $f(\text{Političkog pritiska i Ideologije})$.

Specijalni interesi

- Kod specijalnih interesa mala grupa ljudi ima visoku ličnu korist nametanjem malih troškova velikom broju ljudi:
 - Carinska zaštita je klasičan primer,
- Postojanje specijalnih interesa stvara motive za organizovanje i lobiranje, posebno u slučaju kada su koristi dosta koncentrisane,
- Na drugoj strani, glasači na koje padaju ovi troškovi vrlo često nemaju predstavu o njima jer je njihov pojedinačni efekat mali, a troškovi informisanja su visoki,
- Političari vode računa o specijalnim interesima i po cenu neefikasnih političkih odluka,
- “Kratkovidost” postoji kada su neposredne koristi opipljive, a dugoročni troškovi teško procenljivi:
 - Zaduživanje države radi finansiranja penzija i plata u državnoj službi.

Ravnoteža na političkom tržištu

- Tržišna ravnoteža u društvenom ili pojedinačnom interesu?
- Teorija društvenog interesa:
 - Državna regulativa smanjuje alokativnu neefikasnost,
 - Otklanja deformacije tržišta,
- Teorija specijalnog interesa:
 - Interesne grupe podvrgavaju državu svojim posebnim interesima,
 - Troškovi političkog organizovanja su visoki i državna intervencija samo služi uskim interesima koji mogu da pokriju ove troškove i da uspešno lobiraju medju političarima,
 - Ovi uski interesi se obično ostvaruju na teret većine glasača,
- Partije levo od centra preferiraju teoriju društvenog interesa > Podržavaju regulativu u načelu,
- Partije desno od centra preferiraju teoriju specijalnog interesa > Oспорavaju regulativu u načelu.

Nesavršenost državne intervencije

- Nesavršena informisanost,
- Nesavršenost ciljeva državne intervencije:
 - Formulisanje prioriteta,
- Nesavršenost sprovođenja državne politike,
- Troškovi državne intervencije,
- Efekat multiplikacije.

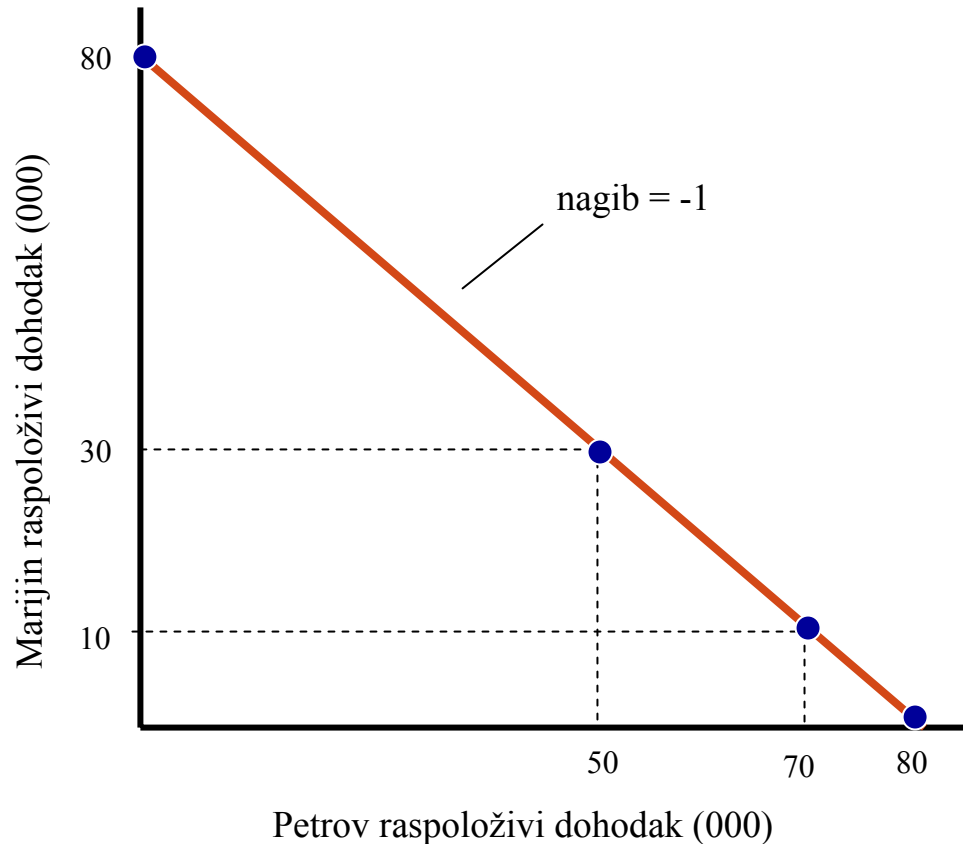
Intervencija države izvan tržišnih deformacija

- Radi pravednije raspodele dohodaka,
- Vrednosni sudovi,
- “Trade-off” : Trampa efikasnosti za pravednost.

Utilitaristički koncept društvene pravde

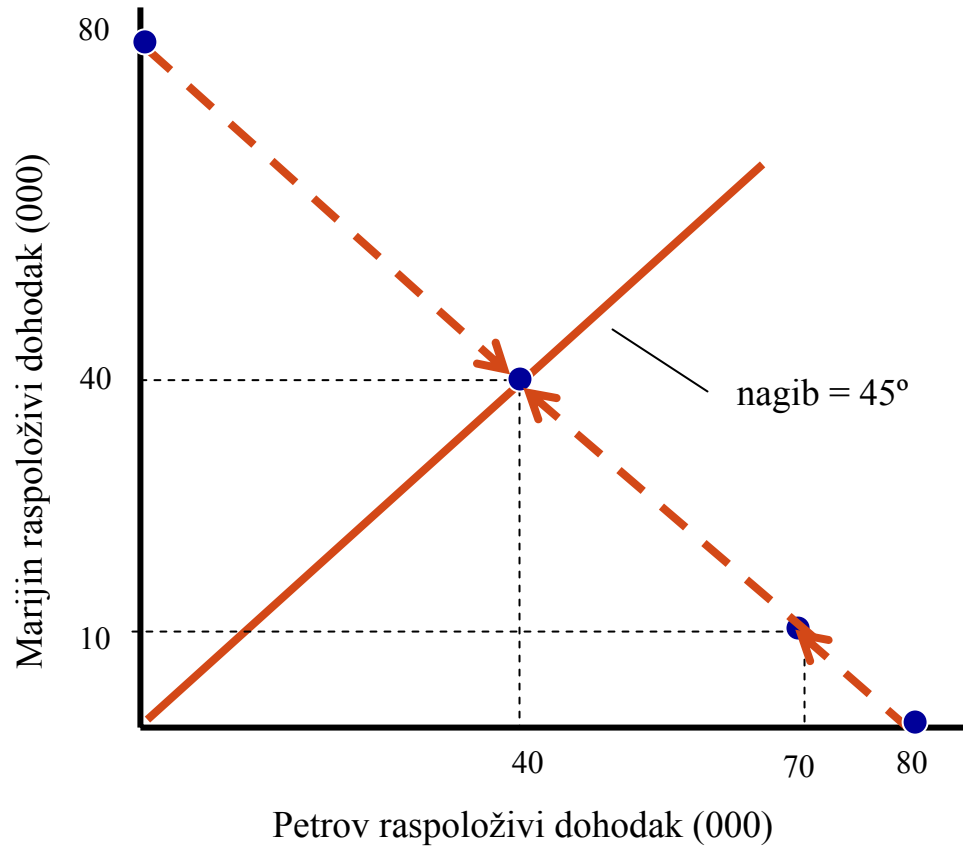
Svaka preraspodela povećava korisnost i zato je pravedna, ali ne mora da bude efikasna.

**Porast koristi
MARIJA >
Smanjenje
koristi PETAR**

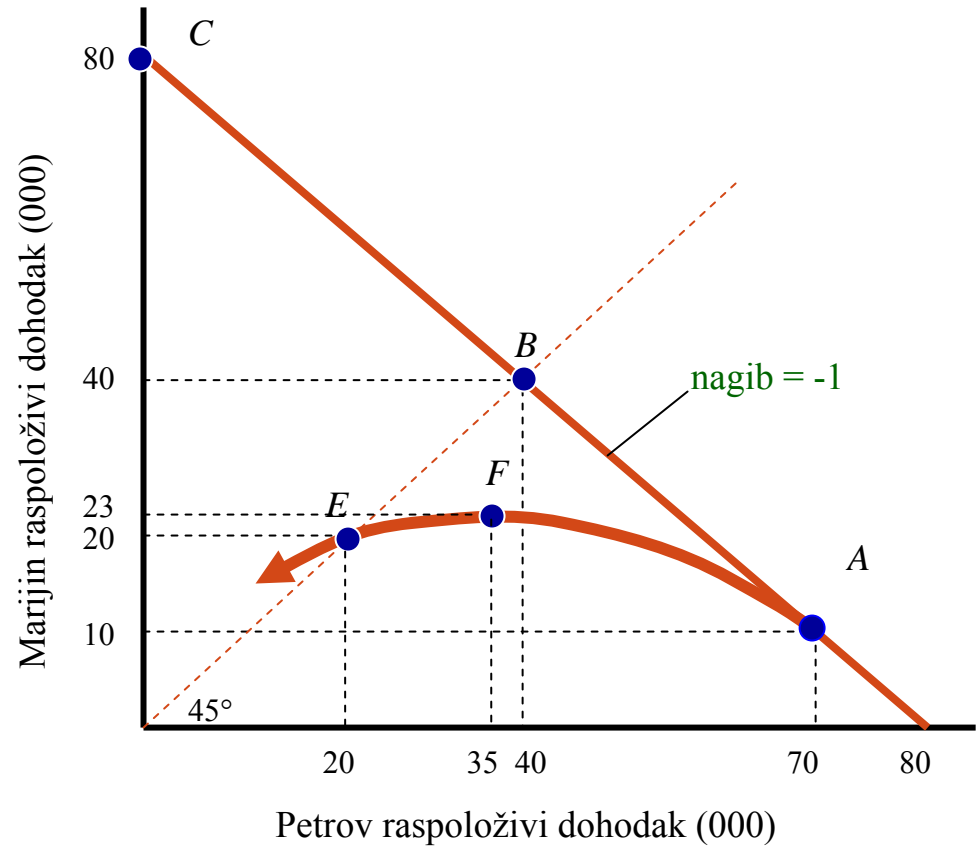
Egalitaristički koncept društvene pravde

Samo preraspodela koja dovodi do jednakosti je pravedna.

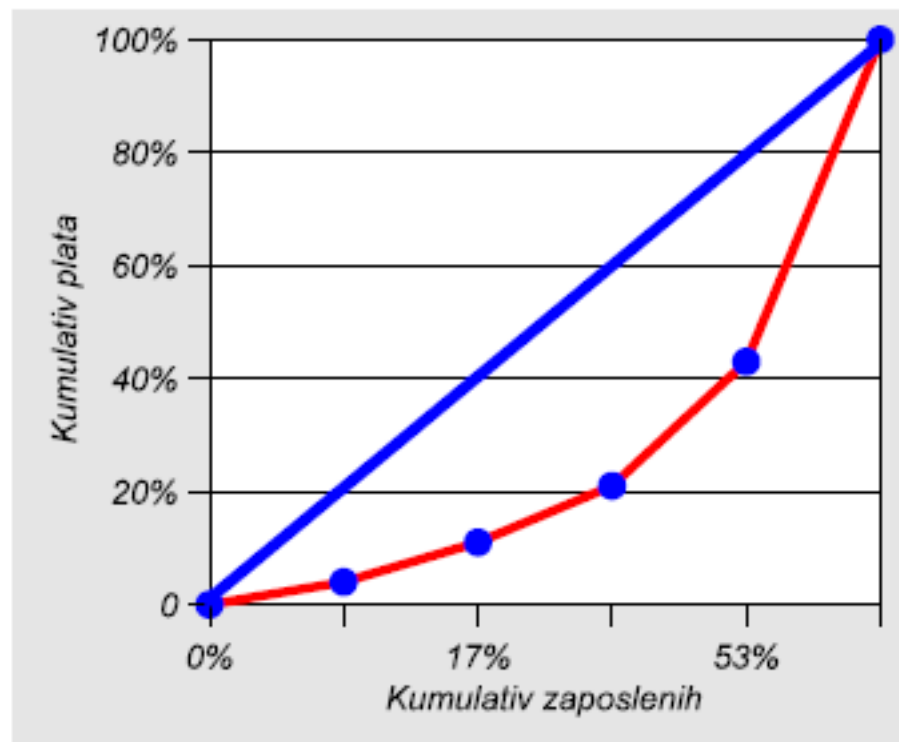
Trampa efikasnost za pravednost: Manje efikasnosti, ali više pravde

- A = Početno stanje dohotka
- ABC = Moguća preraspodela dohotka između Petra i Marije ne računajući posledice po efikasnost
- AFE = Moguća preraspodela dohotka od Petra ka Mariji koja uvažava posledice po efikasnost
- E = Egalitaristička preraspodela dohotka
- F = Preraspodela dohotka koja uvažava položaj najsiromašnijih (max-min princip ili Roulsovo maksimiziranje blagostanja najsiromašnijeg pojedinca, tj. Marije)

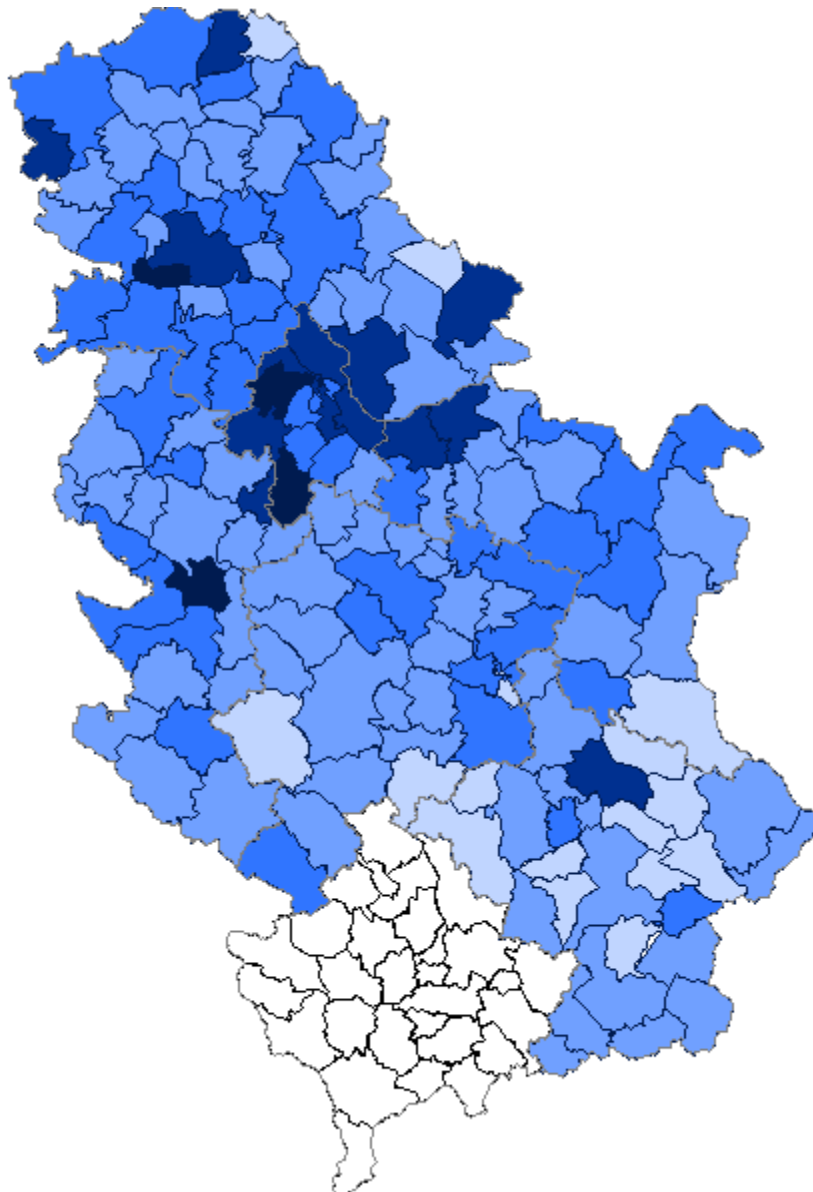
Lorencova kriva

- Lorencova kriva meri nejednakost raspodele dohodaka
- Potpuno pravedna (egalitaristička) raspodela je predstavljena pravom plavom linijom
- Stvarna raspodela dohodaka je predstavljena crvenom linijom
- Što je veća površina između ove dve linije, to je veća nejednakost u raspodeli dohodaka

Grupe po 20% opština	Broj zaposlenih	Kumulativ	Suma plata	Kumulativ
Najnerazvijenije	7%	7%	4%	4%
Nerazvijene	10%	17%	7%	11%
Prosečne	13%	30%	11%	21%
Razvijenije	24%	53%	22%	43%
Najrazvijenije	47%	100%	57%	100%

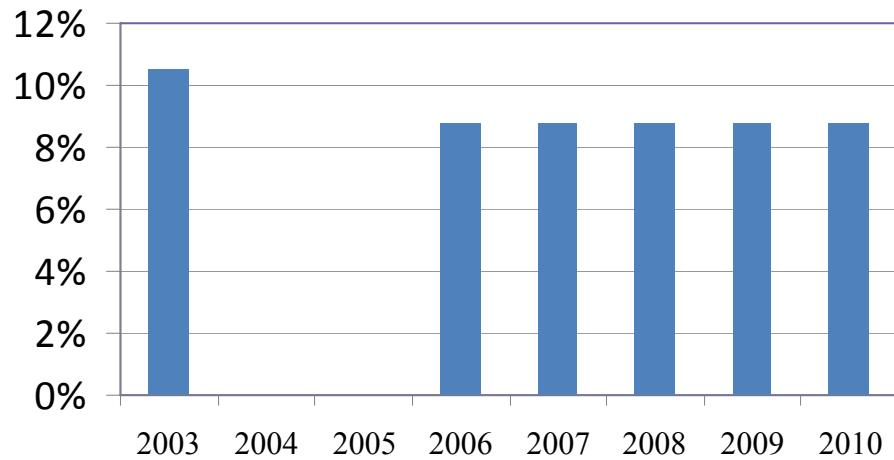
Geografske razlike u platama u 2011.g.

- Što je tamnija površina, to su veće plate
- Plate su razvrstane u pet kategorija
 - Značajno iznad proseka
 - Iznad proseka
 - Prosečne plate
 - Ispod proseka
 - Značajno ispod proseka

Siromaštvo u Srbiji

Linija siromaštva

- U 2003.g. najsiromašniji su bili stanovnici jugoistočne Srbije.

- Broj ljudi koji žive ispod linije siromaštva blago se povećava posle izbijanja Globalne recesije.

